

דפים לבקורת

הערכת שירתו של הקד בבלי

אהרן צייטלין

הלב המאמין יודע ועד: "סילפנו ארחות-תום ונשט משבילי-אבות"... והוא מוסיף: "אך נוגה אחד ער ליוונו כל הימים — הוא נוגה שנות-עלומים"... הנוגה הער ההוא, נוגה שנות-עלומים, גם נוגה העבר היה, נוגה ישראל סבא, פני שנתגלם בדמות האב ובדמות העיירה ואנשיה. ליטא של בבלי שונה היא בכלל מאותה ליטא זעומה ונוקשה, המצטיירת בדמיונו. מחוץ-הילדות הליטאי מואר אור-יקרות בליריקה של בבלי, לא, לא היתה זו עיירה נטולת-שמש. מתוך שיריו של בבלי מפיר אני את עיירתו והנה כולה "נוגה שנות-עלומים". יודע אני מתוך שיריו, כי שני נחלים, שני זרמי-מים-חיים, היו מפפים בקרבת בית-אבא; יודע אני מתוכם על השלום בין הטבע והעיירה ועל נהר פילווי ועל נהר שישופי. וכן מפיר אני מתוכם את חבריו של בבלי ואת רבותיו. הנה "המלמד מקובנה" (השיר הסיפורי בשם זה ב"אדרת-השנים", עמוד קפ"ה). "מה נשגבו אמרי-הנביאים בפיו! דומה: אש מתלקחה סביבו ובתוכו". פסוקי-הנבואה היו יוצאים מפיו, כשהם "משתפכים בערגת פלגי-אביב", ומסתבר משיר אחר ("זכרון", ב"אדרת-השנים"), כי היו החלונות ב"חדר" "צופים אל פני כרים". אפילו הדוד ר' אברהם פינחס, מן המוסרנים, יהודי גדול וקדוש, "לפרקים ירים ראשו והביט נכחו למול נהר שישופי ולמול משטח-שדות", שהוא, המוסרני, ראה בהם, אָמנם, מסך מבדיל בינו לבין קונו...

הייפלא, אפוא, כי "נוגה אחד ער" ליווה את המשורר כל הימים, שמר עליו אף בשנות ההתלבטות וההתחבטות — הוא "נוגה שנות-עלומים"? שנות עלומים — וגם שנות עלומים. כי תואם היה, תואם והמשך. עולם-העלומים היה גם עולם-האב. ולא היה חייך בין הלכה לתנ"ך ובין שניהם ל"פיטוי-הלוי, חזון-רמח"ל" ("אדרת-השנים", עמוד כ"ו). אף נמתח קשר פנימי חי בין העיירה הליטאית לבין המושבה במולדת המתחדשת. וכשהמה הלב לעולם-האב, ממילא המה גם לעולם-האבות — ולא רק האבות, ארץ קדמונית-האומה ועלומים — האומה. מין ציונות טבעית היתה כאן. ציונות אור-גאנית, אשר כחול-האביב בחוץ וניגונו המשולהב של הרפי בעל-התנ"ך נתמזגו בה והיו לאחדים. בשיר, הטובא

(ביחוד — בספר-השירים הראשון) וקובעת לו צורה לבל יאבד.

ככוח-מורשה מתמיד מסתמן בעיקר האב האב"ד, הרב הגאון בעל הנפש הפיוטית, אשר פעודנו בחיים הפך סמל בעיני הבן — סמל השגב והבצרון, סמל הקבוע והקיים בתמורות הרגשות והעתים, סמל תפארת-אדם ונצח-ישראל, משען ומשענה בכל תהפוכות העולם והרפתקאות הנפש. אף שעה שאין הבן מעלה כלל דמות זו של האב, דומה וצלו המאיר, — אָמנם פן, צל מאיר ורב-חסד, — נופל על טורי חרוזיו מגבוה. לא פעם התנגשו איתנים. לא פעם נקרע הבן בזרוע מעל עולם-האב, עולם האבות. "עלם רך עמוס עול שיר" בא מליטא שלו לעולם החדש. דמי נעורים רתחו, יצרים שאגו, צרחו יגונים. נתעה ל"חצרות אל נכר" (אחת הפואמות שלו הנאות ביותר) — ודמות אבות עמדה לו. קסמה לו "בת נכר" (ראה השיר בשם זה). אך תהום היתה בן הר להר, ורוח האב ריחפה על פני התהום, רוח הדורות. הלב מאמין — והנפש עגומה. הנפש עגומה, אך — הלב מאמין. צירוף זה — "לב מאמין ונפש עגומה" — לקוח משיר-הנעורים עז-ההבעה "והיה", שנכתב בבופאלו, תרע"ב. כאן המפתח לאישיותו של המשורר. לא אחת נתמרדה הנפש העגומה, הנקלעת בין ישן-נצחי לבין חדש-עראי, בין הסלעיות של ישראל-סבא בדמות אב מופלא, גדול בתורה ובמידות, לבין עולם-התמורות הזר והמפתח, הקוסם בהיכלי-נוגה שלו, מתחלף לרגעים, מתהפך בגווניו, מותח קשתות ברום ופוחת תהומות למטה. עתים היתה הנפש העגומה, המפרפסת בניגודיה, מתקוממת, משלה את עצמה:

"שפת אלי ויוצרי אֵינה ברננת דמי",
("ברננת דמי", שירים, עמוד 435).

"בכבשן רגשות, — המליצה הנפש העגומה על הלב המאמין, — יבקש את מסלול-האורות". עלילה היתה זו. אך היה כאן מעין "שוברו בצדו": ההרגשה, כי "מסלול-האורות" מזה, ו"כבשן-הרגשות" מזה... ביחוד

צורת השנים, שירים. מוסד-ביאליק, ירושלים, תשס"ו.
(ב) שירים. הוצאת "דביר", תל-אביב, תרצ"ח.

אודה: היו ימים ולא ראיתי את בבלי. דמותו הפיוטית לא נתבררה לי, לא נתבלטה. מטושטשת היתה. הצורה השמרנית, הדורכת זהירות-צעד במסלול-האשונים וכאילו חוששת מפני החידוש וההעפל, לא דיברה לפני היתה מחיצה. נצנצו אורות, משהו אָמר: דרשני, כך הדמות ממני והלאה.

אשמתי. קראתי בשירי בבלי קריאה ארעית ומרפרפת. משוררים, שדמותם מודקרת לפניך כאילו מאליה, אפילו מתוך קריאה חטופה. הדמות מונקת, קופצת מן השיטין. מקובלת היא או שאינה מקובלת עליך, אבל קרוב תחוזה בה. משוררים כבבלי עליך לקרוא בהם חוץ-מתון, להפוך ולהפוך בהם, עד שקו מצטרף לקו, תו ותו וכשהדמות מתגלה — תמה אתה על עצמך: מדוע לא ראיתי מלכתחילה?

מתוך קריאה זהירה בשני ספרי שיריו של בבלי, — קובץ הגדול בהוצאת "דביר", תרצ"ח, והספר החדש "אדרת השנים" בהוצאת מוסד ביאליק, — נתחוויר לי יקנו, ומה שהיה נראה כטעם לפגם הפך טעם לשבח. מרונתו היא לו צורך נפשי מיוחד. יודע בבלי כי יודע את נפתולי הלב — לבה-האדם העקוב, את הענות והניגודים ואת שירת ההפכים. ואולם דווקא משום כך נחש לו מפלט במסורתיות. מסורת — סייג גם לנפש גם לצורה. אף זאת: דברים, שכבר דשו בהם רבים שלמים, לגביו אינם נדושים כלל, אלא חדשים כנתינתם. פקע חדש כי ינץ — יש צורך בשירים חדשים", כמאמר עתה, הישן מתחדש בכל יום תמיד ומן הנצח יש בו. נכבים של ליל-קיץ הם תמיד פוכבים של ליל-קיץ. אין לה בן-חורין מלשיר שוב את שיר הוריות והשקיעות, שיר האהבה ואת שיר הטבע, את שיר הפדידות ואת הידידות. שירה מחזרת על אכסניא שלה — והאכסניא היא לבו של אדם, לב אחד בכל הדורות.

הדואר

העמוד הראשון

פוסט נקי מפשע

המשפט וביחוד

א"י היו פספין

כל היהודים?

הרפואה אשם

הרפואה הלא

רשונם - רשונ

זם מפקירים לו.

שקרא ליהודים

ותלמידים זכר,

ברים (members)

לפני התכרה

הדקים, שהשכנים

בעלה.

זאת, אָמרה קה

(wall pap, שאם

דבר.

שה, אָו אני לא

אי:

(your conditioi

התחלתי (twist

יִדְקִים, שֶׁהַשְׂכָּנִים

בְּעֵלָה.

זאת, אִמְרָה לָהּ

(wall pap), שָׁאֵם

דְּכָרָה.

שָׁה, אִוּ אֲנִי לֹא

זֶא :

(your conditio

wist) הָאֲחֻרָנוֹחַ.

הַ עַד שֶׁהָרֹאֵה

אֶדְרֶת הַשָּׁנִים" בְּהוֹצָאת מוֹסֵר בְּאֵיזָה
יִקְנוּ, וְמֵה שֶׁהִיא נִרְאֶה כְּטַעַם לִפְנֵי טַעַם לִשְׁבַח.
מִדְּרֹשָׁתוֹ הִיא לֹא צוּרָה נִפְתּוּלִי הֵלֶב — לִב־הָאָדָם הָעֶקֶב, אֶת הָעוֹנוֹת
אֶת הַנִּיגוּדִים וְאֶת שִׁירַת הַהִפְכִים, וְאוֹלָם דּוּקָא מִשּׁוּם כֶּךָ
הָיָה שֶׁלֹּא מִפְּלֵט בְּמִסְרִיתוֹת. מִסּוּרָת — סִיג גַּם לִנְפֶשׁ
גַּם לְצוּרָה. אֵף זֹאת: דְּבָרִים, שֶׁכָּבֵר דָּשׁוּ בֵּהֶם רַבִּים
שְׁלֵמִים, לִגְבִּיּוֹ אֵינָם נִדְּוָשִׁים כָּלֵל, אֵלָּא חֲדָשִׁים כְּנִתְיָנָם.
כִּפְקֵה חֲדָשׁ כִּי יִנָּץ — יֵשׁ צוּרָה בְּשִׁירִים חֲדָשִׁים, כְּמֵאמֶר
יִתָּה, הִישָׁן מִתְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תְּמִיד וּמִן הַנֶּצֶחַ יֵשׁ בּוֹ.
וְכֵבִים שֶׁל לִיל־קִיץ הֵם תְּמִיד כּוֹכְבִים שֶׁל לִיל־קִיץ. אֵין
אֶת כִּי־חֹרִין מִלְשִׁיר שׁוֹב אֶת שִׁיר הַזִּרְיָחוֹת וְהַשְׁקִיעוֹת,
אֶת שִׁיר הָאֵהָבָה וְאֶת שִׁיר הַטֶּבַע, אֶת שִׁיר הַפְּדִידוֹת וְאֶת
שִׁיר הַיִּדִידוֹת. שִׁירָה מְחֻזָּרֶת עַל אֲכֻסְנִיא שֶׁלָּה — וְהַאֲכֻסְנִיא
לֹא הִיא לְבֹשֶׁל אָדָם, לֵב אֶחָד בְּכָל הַדּוֹרוֹת.

טְרָאגִי הוּא הָעוֹלָם, וְאוֹלָם הִיא הַנּוֹתָנָה. סְעוּרָת
מִתְחַלְלֹת סְבִיב, קֶטֶב יִשׁוּד כָּפֵל, — וְאֵתָה, הַלִּירִיקָה,
דּוּקָא מִשּׁוּם כֶּךָ עַל הַמִּידָה שְׁמוּר, מִשְׁנֵה־זִהְרֹת הַיּוֹזֵר

הַ סְבִיב, קֶטֶב יִשׁוּד כָּפֵל, — וְאֵתָה, הַלִּירִיקָה,
שְׁמוֹן כֶּךָ עַל הַמִּידָה שְׁמוּר, מִשְׁנֵה־זִהְרֹת הַיּוֹזֵר
הַפְּרוֹן, סִיגִים עֲלֵיךְ לְהַצִּיב, אֵם גִּדֵּר אֵתָה פּוֹרֵץ
לִךְ הַרְבֵּה פּוֹרֵצִי־גֵדֶר כְּנִגְדֶךָ וְאֵין צוּרָה לְהוֹסִיף
וְכִי הַמְרוּבָה עַל הָעוֹמֵד גַּם בְּלֹא־הִכִּי, אֲמֵנָם, גַּם
נִפְשֶׁךָ פּוֹרֵצוֹת סוּפוֹת־הָעוֹלָם לַעֲשׂוֹת בֵּה שְׁמוֹת
רַח עַל תּוֹמָתָהּ, הַתְּהוּם פְּעוּרָה תְּמִיד. אֲבָל "אֵם
יֵשׁ שׁוֹב לְאֲחֹר", סִיג לְצוּרָה — מִסּוּרָת שִׁירִית,
נִפְשֶׁךָ — מִסּוּרָת דּוֹרוֹת.

סִפְרֵי הָרֵאשׁוֹן, הַכּוֹלֵל דְּבָרֵי־שִׁיר הַחֵל מִשְׁנַת תר"ע,
הַנוֹעֵר בְּלִיטָא, וְעַד לִשְׁנַת תרצ"ה, יְמֵי הַבְּגָרוֹת עַל
אֻמְרִיקָה, נִסְוֶשֶׁה הַמִּלְחָמָה בֵּין יִסּוּד הַטּוֹהַר וְהַתּוֹאֵם,
הַ מִוִּרְשֵׁה, וְיִסּוּדוֹת שֶׁכָּנְגַד, בְּסִפְרֵי הַשָּׁנִי,
הַ שָּׁנִים, בָּאִים הַנִּיגוּדִים לִידֵי סִינְתִיזָה. אֲבָל גַּם
הָרֵאשׁוֹן גּוֹבֵר תְּכּוּפּוֹת יִסּוּד הַמּוֹרֶשֶׁה, מוֹרֶשֶׁה זֶה —
וְכֵה וְכֵה תִּפְקִידָה בְּשִׁירַת כְּבִלִּי?

שְׁנֵי הַסִּפְרִים מִשְׁלִימִים זֶה אֶת זֶה מִבְּחִינַת הַרְקֵעַ
יֵשׁ אֲשֶׁר עָלָיו גִּרְקָמַת דְּמוּתוֹ שֶׁל הַמְשׁוֹרֵר. הֵן מֵה הוּא
הַמִּידָה שֶׁל כָּל לִירִיקָה רְאוּיָה לְשִׁמָּה? הַתְּבַלְטוּתָה שֶׁל
הַחֵלֶב הַנִּיגוּדִים לִידֵי סִינְתִיזָה. אֵינָה מִרְאֶה, אֵינָה
יֵשׁ אֶת דְּנוֹקָנוּ שֶׁל הַשֵּׁר, אֵינָה שִׁירָה, וְאֵפִילוֹ הִיא
אֵת לֵנוּ כּוֹכְבִים מִן הַשָּׁמַיִם וּמִגִּישָׁה אוֹתָם לֵנוּ עַל טֶסֶת
בְּסִפְרֵי הַדּוּקָא אֲנִי מִבְּקָשִׁים, חֲדָעֲמִיּוֹת שֶׁבָּאֲדָם.
כְּבִלִּי דְמוּתוֹ שֶׁל הַשֵּׁר מִתְּבַהֶרֶת וְהוֹלֶכֶת מִשִּׁיר לְשִׁיר
נִפְתָּח־חַיִּים לְתַקּוּפַת־חַיִּים. יֵיאֲמֶרְנָא לְשִׁבְחָהּ שֶׁל
הַחֵלֶב נִאֲמָנָה זֶה כִּי אוֹטוֹבִיּוֹגְרָפִית הִיא, אֵף יֵשׁ וְהִיא
וְכֵה וְכֵה חֵינֵנוּ, כֵּאֵלֵינוּ רֹשְׁמַת בִּימּוֹן־הַשֵּׁר כָּל זַעְזוּעַ

שֶׁנִּכְתַּב בְּכּוּפָאֵל, תרע"ב. כֵּאֵן הַמְּשׁוֹרֵר
הַמְשׁוֹרֵר, לֹא אֶחָת נִתְמַדְרָה הַנֶּפֶשׁ הָעֲגוּמָה, הַנִּקְלָעַת בֵּין
יִשְׁנֵי־נִצְחֵי לִבִּין חֲדָש־עֲרָא, בֵּין הַסְלֵעִיּוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל־סִבָּא
בְּדִמּוּת אֲב מוּפְלָא גְדוֹל בְּתוֹרָה וּבְמִידוֹת, לִבִּין עוֹלָם־
הַתְּמוֹרוֹת הַזֹּר וְהַמְּפִתָּה, הַקּוֹסֵם בְּהִיכָל־נוֹגֶה שְׁלֹ, מִתְחַלֵּף
לְרַגְעִים, מִתְהַפֵּךְ בְּגוֹוִינּוֹ, מוֹתַח קִשְׁתוֹת בְּרוּם וּפּוֹתַח
תְּהוּמוֹת לְמִטָּה. עֵתִים הִיתָה הַנֶּפֶשׁ הָעֲגוּמָה, הַמְּפִרְסָת
בְּנִיגוּדִיהָ, מִתְקוֹמַמָּה, מִשְׁלָה אֶת עֲצָמָה:

"שִׁפְת אֵלֵי וַיּוֹצִיר אֲזִינָה בְּרִנָּת דְּמִי".

("בְּרִנָּת דְּמִי", שִׁירִים, עֲמוּד 435).

"כְּכִשְׁשֵׁן רִגְשׁוֹת, — הַמְלִיצָה הַנֶּפֶשׁ הַעֲגוּמָה עַל
הַלֵּב הַמֵּאֵם יֵן, — יִבְקֵשׁ אֶת מִסְלוֹל־הָאוֹרוֹת". עֲלִילָה
הִיתָה זֶה, אֵךְ הִיא כֵּאֵן מַעִין "שׁוֹבְרוֹ בְּצִדוֹ": הַהִרְגֶּשֶׁה, כִּי
"מִסְלוֹל־הָאוֹרוֹת" מִזֶּה, וְ"כְּכִשְׁשֵׁן־הִרְגֶּשׁוֹת" מִזֶּה... בִּיחּוּד
נִתְבַּלֵּט הַנִּיגוּד הַפְּנִימִי בְּטוֹר כּוֹה (בְּאוֹתוֹ הַשִּׁיר): "כֵּה
אֶת עַד בְּדִרְכִּי, אֲשַׁחַר בְּמוֹחַשׁ אֲמִיתִי". הַנֶּפֶשׁ הָעֲגוּמָה
מִשְׁחַרֶּת אֶת אֲמִיתָהּ בְּמוֹחַשׁ, בְּחוּשִׁים, — וּמִפִּיהָ מִתְמַלֵּט,

אֶת עַד בְּדִרְכִּי, אֲשַׁחַר בְּמוֹחַשׁ אֲמִיתִי". הַנֶּפֶשׁ הָעֲגוּמָה
מִשְׁחַרֶּת אֶת אֲמִיתָהּ בְּמוֹחַשׁ, בְּחוּשִׁים, — וּמִפִּיהָ מִתְמַלֵּט,
בְּלֹא־יִדְעִים כְּמַעֲט, דְּבִרְוִידוּי, כִּי אֲכֵן תּוֹעַ הִיא.

הַלֵּב הַמֵּאֵמִין נִשָּׂא תְּפִילָה לְאֱלֹהֵי־הָאֵב, וְאֵילוֹ הַנֶּפֶשׁ
הָעֲגוּמָה אִמְרָה נוֹאֵשׁ:

"אֲבִי כָל מוֹסֵר וְכָל מִידָה אֵתָה, גּוֹרֵל.
עַל פִּי פְקוּדָתְךָ קָמִים בְּנוֹ חוֹקִים, תּוֹרוֹת.
אֵךְ תַּט מְנַתִּיב הָאוֹרָה אֵל אֲשֶׁר לֹא נִחְפָּז
— וְנִהְרָסוּ בְּיָרְגַע מִבְּצִירֵי הַדּוֹרוֹת.
אֵךְ יִלְדֵי שְׁעָה אֲנִי, עֲבָדִי מוֹל חוֹלָף,
וְאֵם גַּם נִאֲמַר גְּלוּת צַעֲרִי אֲלֵפִי יִרְחֹם.
הָעֶבֶר לֵנוּ סִתְרָה מִפְּנֵי פֶחַד הַחוּל,
וּבְכּוֹכ לֵנוּ יוֹם — וְכִיזְבוּ כָּל הַנִּצְחִים.

(שִׁירִים, עֲמוּד 319).

שִׁימוֹ לֵב: "אֵךְ תַּט מְנַתִּיב הָאוֹרָה אֵל אֲשֶׁר לֹא
נִחְפָּז — וְנִהְרָסוּ בְּיָרְגַע מִבְּצִירֵי־הַדּוֹרוֹת". מִבְּצִירֵי
הַדּוֹרוֹת, מַעֲזוֹת־הַמִּסּוּרָת, יִסּוּד־הָאֵב — הַכָּל נִהְרָס בְּיָרְגַע
בְּעִטִּיךְ, הַגּוֹרֵל, רִגַע, אֵךְ רִגַע אֵתָה מִטָּה אוֹתָנוּ מְנַתִּיב־
הָאוֹרָה אֵל אֲשֶׁר לֹא נִחְפָּז — וְהֵנָּה שׁוֹאֶה.
הָעֶבֶר אֵינּוּ אֵלָּא "סִתְרָה מִפְּנֵי פֶחַד־הַחוּל", וְאֵם יוֹם אֶחָד
מְכּוֹב לֵנוּ — כָּל הַנִּצְחִים כּוֹכְבִים, בְּרוּם, מִנִּין מִלִּים אֵלּוֹ:
"מְנַתִּיב הָאוֹרָה אֵל אֲשֶׁר לֹא נִחְפָּז"? מוֹצָאֵם
מִן הַלֵּב הַמֵּאֵמִין! הַלֵּב הַמֵּאֵמִין אֵינּוּ חֹפֵץ לְנִטּוֹת
מִ"נִתִּיב־הָאוֹרָה" אֵף בְּשַׁעָה שֶׁהַנֶּפֶשׁ הָעֲגוּמָה נִאֲחֻזַת בְּחִיִּי־
שַׁעָה, מִתִּיאֲשֶׁת מִן הָעֶבֶר וּמִן הַנִּצְחִים — מִן "הָאֵב" —
וְרוֹאֶה פְתָאוּם כֵּאֵן ("אֲבִי כָל מוֹסֵר וְכָל מִידָה") אֶת
הַגּוֹרֵל, אֶת "הַמּוֹל הַחוֹלָף", שְׁבִנִי־אֲדָמוֹת, יִלְדֵי־הַשַּׁעָה,
עֲבָדִים לוֹ.

הַיִּפְלָא, אֲפּוֹא, כִּי "נִיגוּדֵי הַשָּׁנִים"
כָּל הַיָּמִים, שְׁמֵר עָלָיו אֵף בְּשָׁנוֹת הַהִתְלַבְּטוֹת וְהַהִתְחַבְּטוֹת
— הוּא "נוֹגֶה שְׁנוֹת־עֲלוּמִים"? שְׁנוֹת עֲלוּמִים —
וְגַם שְׁנוֹת עֲלוּמִים. כִּי תֹאֵם הִיא, תּוֹאֵם וְהַמְשָׁךְ.
עוֹלָם־הָעֲלוּמִים הִיא גַּם עוֹלָם־הָאֵב, וְלֹא הִיא חֵיִיץ בֵּין
הַלֵּכָה לְתֵנֶךְ וּבֵין שְׁנֵיהֶם לְ"פִיּוּטִי־הַלּוֹי, חֲזוֹן־רִמָּח"ל"
("אֶדְרֶת־הַשָּׁנִים", עֲמוּד כ"ו). אֵף נִמְתַּח קֶשֶׁר פְּנִימִי חֵי בֵּין
הָעִירִירָה הַלִּיטָאִית לִבִּין הַמוֹשֶׁבָה בְּמוֹלַדֶת הַמִּתְחַדֶּשֶׁת.
וְכִשְׁהִמָּה הֵלֶב לְעוֹלָם־הָאֵב, מִמִּילָא הִמָּה גַּם לְעוֹלָם־הָאֵב
— וְלֹא־רִי־הָאֵב, אֲרִיץ קִדְמוֹת־הָאוֹמָה וְעֲלוּמֵי־
הָאוֹמָה. מִיָּן צִיּוֹנוֹת טְבַעִית הִיתָה כֵּאֵן, צִיּוֹנוֹת אֲוִר־
גֵּאֲוִיָּה, אֲשֶׁר כְּחוֹל־הָאֵבִיב בְּחוּץ וְנִיגוּנוֹ הַמְשׁוֹלֵהֵב שֶׁל
הַרְבֵּי בַעַל־הַתֵּנֶךְ נִתְמַזְגוּ בֵּה וְהָיוּ לְאֲחָדִים. בְּשִׁיר, הַטּוֹבָא
לְהֵלֵךְ, לֹא בְּכָדִי מִתְחַרְזוּ "נִסִּיךְ־קִדְמוֹת־יֵם" עִם "לֵה־טִי"
עֲלוּמִים. כֵּאֵן נוֹשְׁקִים עוֹלָמִים לְקוֹדְמוֹת, יִשְׂרָאֵל
סִבָּא לְיִשְׂרָאֵל הַמִּתְחַדֶּשֶׁת־לְבַקְרִים, אֲמֵנָם, בְּשִׁיר זֶה אֵין הַרְבֵּי
לְהַזִּיק אֶת הַלְּרִבּוֹת בְּפִסְקוֹת־הַנְּחֻמָּה שֶׁל הַנְּבוּאָה, כְּאוֹתוֹ

עֲלוּמִים. כֵּאֵן נוֹשְׁקִים עוֹלָמִים לְקוֹדְמוֹת,
סִבָּא לְיִשְׂרָאֵל הַמִּתְחַדֶּשֶׁת־לְבַקְרִים. אֲמֵנָם, בְּשִׁיר זֶה אֵין הַרְבֵּי
מְלַחֵב אֶת הַלְּבָבוֹת בְּפִסְקוֹת־הַנְּחֻמָּה שֶׁל הַנְּבוּאָה, כְּאוֹתוֹ
הַמְּלַמֵּד מְקוֹבְנָה" (שֵׁם, ע' קפ"ה), שֶׁהִיא מְשֻׁלָּב, אֲגַב קְרִיאָה
בְּנִבְיָאִים, "סִיפּוֹר עַל אֲרִיץ יִשְׂרָאֵל, רִאֶה בְּמוֹ עֵינָיו / הַבּוֹעֶרָה
כּוֹלָה בְּאֵשׁ־הַגְּעוּגוּעִים / — כֵּן הַבְּטִיחְנוּ / לְשׁוֹב־בְּנֵיהָ
מֵאַרְצוֹת־גּוֹלָה", וְהִיא עוֹמֵד עַל תְּלִמִּידוֹ וּמַעֲוֹרָרָם: "שְׁתֵּנוּ
שְׁתֵּנוּ בְּצִמְאֹן מִן הַמַּעֲיִין הַחֵי, / עַד אֵם תְּרִיחוּ בְּעֲצָמוֹתֵיכֶם /
רִיחָה הַמְשַׁכֵּר שֶׁל אֲרִיץ־יִשְׂרָאֵל"... כֵּאֵן, בְּשִׁיר "זִכְרוֹן"
(עֲמ' י"ט), הַמְּדוּבֵר הוּא לְאוֹר־דּוּקָא בְּנִחְמַת צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם.
הַרְבֵּי "שֵׁר פְּסוּקִים קְדוּשִׁים" מִתּוֹךְ מוֹמּוֹרִית־הַלֵּים, אֲכֵן,
הָאֲרִיץ־יִשְׂרָאֵלִית חוֹפֶפֶת גַּם עַל פְּנֵי הַשִּׁיר הַזֶּה וּמְשַׁלֶּבֶת
אֶת נִיגוּנוֹ שֶׁל הַרְבֵּי עִם "נִיגוּן־הַכְּרִים", עִם "הָאֵבִיב הַכְּחוּל"
בְּחוּץ. הַרְקֵעַ הַנֶּפֶשׁ־בִּיּוֹגְרָפִי דּוּמָה בְּשֵׁנֵי הַשִּׁירִים, וּמִתּוֹךְ
רִקַע זֶה מִסְתַּבֶּרֶת צִיּוֹנוֹתוֹ הָאֲוִירִי־נִי־תֵּן שֶׁל כְּבִלִּי,
זֶה שְׂבָאָה לִידֵי בִיטוּי נִמְרָץ בְּהִרְבֵּה מִשִּׁירֵיהָ בֵּין אֵלָּה
שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּתַקּוּפַת־הַהִתְלַבְּטוֹת, בֵּין אוֹתָם שֶׁהוֹשִׁרוּ בְּתַקּוּפָה
שְׁלֹא־חֲרִירָה, צִיּוֹנוֹת־בְּנֶפֶשׁ הִיא זֶה, הַשְּׁלּוּבָה בְּ"נוֹגֶה"
הַעֲלוּמִים "שֵׁל תְּלִמִּיד הַרְבֵּי מְקוֹבְנָה, כְּשֵׁם שֶׁהִיא
אֲחוּזָה וְדּוּבָקָה בְּעוֹלָם־הַקִּדְמוֹת־יֵם, עוֹלָם־הָאֵב, —
וְאֵין בֵּין עוֹלָמִים וְקוֹדְמוֹת וְלֹא כְּלוּם.

וְהֵנָּה הַשִּׁיר הָאוֹפִיִּינִי בְּמִלּוּא (אֲגַב, יֵשׁ לְקִרְאוֹ, כֵּאֵן
כָּל הַשִּׁירִית הַמְּכּוֹנְסִים בְּ"אֶדְרֶת־הַשָּׁנִים", בְּנִיגָנָה הַנְּכוּנָה,
הַמְּלַרְעִית):

בְּחֹדֶר דּוּמִיָּה רַבָּה, אֵין נַע, אֵין שַׁח.
הַתְּלַמִּידִים צְמוּדִים אֵל סִפֵּר הַתֵּנֶךְ.

הַרְבֵּי זֶקֶן עוֹמֵד כְּנִסִּיךְ־קוֹדְמוֹת
וְשֵׁר פְּסוּקִים קְדוּשִׁים בְּלֵה־עֲלוּמִים.

החלונות פתוחים, צופים אל פני כרים.
אָבִיב כחול וקול הרבי מתחרים.

החדר טבול אורה ומסתורי מלים
וחוגגים צפים פרקי התהלים.

אך מי זה יעמוד בפני ניגון פרים?
כמו יד־פֶּשֶׁם נגעה בלבות הנערים.

כפופי קומה, על בהונות, זה אחר זה
הם מתגנבים ונשמטים אל השדה.

הרבי לא יוון. קולו מעתיר ושר
ומודק כהד בפאתי הכר.

עוד אף עתה אראנו ולבי ירעד —
כולו שלהבת־שיר והתנ"ך ביד.

מלבד „ניגון־הכרים” וניגונו של הרבי, השר פסוקים
קדושים בלהט עלומים, היו כמה וכמה ניגונים אחרים —
וכולם קנו שביתה בלב ולכולם שמר אמונים אותו הלב
המאמין ולא זו מלחבם אף בשעה שהנפש העגומה היתה
מתפרצת מפני העלומים ההם, **ע ל ו מ י ש ל** —
ק ד ו מ י ש, בשם **ע ל ו מ י ש ל מ ט ה**,
עלומים שנשתלו מחדש בעולם חדש... הנה ניגונו של הסב
ר' שלמה, שהיה מרגן פרשיות מן ה„זוהר” והמלים „ניקרן
והמו ובישרו פיונים נסתרות” ונחתמו בלבו של הנכד
המאזין מזויתו להמיתתו; וחייך דק היה מבדיל בין
דירתו של הדוד ה„מוסר־ניק”, ר' אברהם־פינחס, לדירת
האב הרב. „נהמת קולו, בכי תפילתו, היתלמודו... חבקו
לבי יום־יום”, מעיד המשורר. וניגונו של ר' איצלה,
שנקלע פעם לעיירה, — הוא ר' יצחק בלאזר, תלמידו של
ר' ישראל מסאלאנט. — הדו לא פסק ולא נכרת מן הלב
שנקלע פעם לעיירה, — הוא ר' יצחק בלאזר, תלמידו של
ר' ישראל מסאלאנט. — הדו לא פסק ולא נכרת מן הלב
לעולם.

נוהס־גואק הד הניגון: אבוי לך, בחיר היצירה.
בחן את לבך ורעיוןך, אֶתה שרה־בחיירה,
ונתיב־יראה, פולו פליאה, יגל לך האל.

(ר' איצלה בעיירה, רט"ז—רכ"א).

כזה היה הרקע. אף פשוט־עם שבעיירה, — ליוור
ינטה'ס, לייזקה גוי, — נחרתו לעד בעומק לבו המאמין
של בעל הנפש העגומה, העמוסה עול־שיר ונצרפת בכור
יגוני־הכרד.

השירים האחרונים באוסף הראשון אינם אלא סיום אישי
ופיוטי לתקופת הניגודים, הנפתולים וההתלבטויות,
ואקדמה לתקופה החדשה, המשתקפת בליריקה הצלולה של
„אדרת־השנים”.

באחד משני השירים ההם („הפכים”) הוצגה שאלה,
שהיה בה מניחוש הבאות:

האמנם כך אמצא את סוד ההשלמה
לנפשי הקלועה בין אור ומחשכים?
היחזירו הפכים כחוט־הגשמה,
ובריאה חדשה, איתנה תתרכס?

השאלה, בחלקה לפחות, נפתרה בחיוב. אם לא באה
ההשלמה מן הבחינה הלאומית, מבחינת ההתישבות בארץ,
הנה באה ההשלמה לנפש „הקלועה בין אור ומחשכים”
מבחינת היחיד. אוסף־השירים החדש משקף תקופה של
סינתזה. אף כאן הלב מאמין והנפש עגומה (ראה בעיקר
„שירי חרון ונוה”), אלא שאותו „עצב־נעורים שכוח”
(עמ' י"ח) נתגלגל והפך מעתה „ח ס ד נ כ א י ש
נ א ו ו י ש” — ואותו „חסד נכאים נאווים” בא, בעיקר,
פעקב אהבה שונה מן האהבות הקודמות, אהבה טהורה
ומפייסת, מטהרת ומרוממת, שבאה לידי גילוייה וביטוייה
במחזור ה„שירים לרחלה” (עמודים מ'—נ"ה). אהבה זו
לבת־הארץ — כאילו כל המוטיבים, היקרים ללב
המשורר, נשתזרו לתוכה השתזרות סינתטית. השלימה
הנפש העגומה עם הלב המאמין, נצטללו הרגשות, גבר אור
החסדים, ניצח יסוד־האֵב ניצחון אחרון וגמור, והחנינה
מוארת אור־ערביים שקוף־חרד.

כמה מן המוטיבים הקודמים חוזרים פשהם מוארים
אותו אור שקוף ומרטט. אתה מוצא כאן המשך לשירי־

הידידות בספר הראשון. הלכו לעולמם „אחי לשיר, לאורח־
אדמה”. ואולם — „כלולים בלבוש הנצח הם פולם”.
פ ל ב ו ש ה נ צ ח ! אָמֵנָּה, „עולם־אור לא־נשלם בוכה
דומם”, אך —

מן המרומים נשקפת מזהירה
דמותם בלואטה לִי הַנְּחֹמֶם. (עמ' כ"ג).
שוק מתגלה בית־האבות (עמ' כ"א), והנה —
„עולם פולו נחבא, נצב רק דבר שדי.”

ואת החוויות שלו החדשות, חוויות הסניגוריה
בבלי גם לתוך שיריו התנכיים שבספר זה; אך
במדבר; הגיון ליחזקאל; הבורח, אליהו, יחזקאל;
מדברים פלשונו של בבלי הליריקן, של בבלי המשורר
עצמו.

אשרי מי שגם קרבו שאון היקום,
שבכאות־חבל נצטללו חוכו,
הפכו מראות שומרים עינם ללא שיווי
ודבר־האל חוסף עליו בכוח נאורי,
מ כ נ י ע ו מ ר ו מ ס ו מ ס י י ש
(אליהו במדבר, ב' עמ' ד')

ומדברי יחזקאל הנביא: „חרד פיסופיית
במרחבים / תולה עיני בחליפות התולדה... / ומת
לחוש בחומר לבושם / את רעד־האלמוות של
עולם”. אָמֵנָּה, אין צורת הדברים (חליפות ח ת ו ל
ר ע ד האלמוות) הולמת ביותר את הנביא הקדמון
במרפבה, אך אין בכך פלום, מותר לליריקן מה שלא
לאפיקן. בין כך ובין כך בבלי הוא הדובר, בבלי המע

את „תפארת האחד” על „המק חבל”.
אף יונק הבורח — משום מה הוא בורח
יראתי רוחך הוקד בי, אלוהי
יגורתי את נפשי פן אחפש לכר־אדם.

אוהב יונה את האדם (אהבתי האדם על
ההפוכותיו) — ומכאן הפריחה מפני היעדר הנכרתי
מברחת את התוכחה.

איככה אנגלל על ראש דוה ושח
את רעמי דברך...!

על אף „חרון ונוה”, על אף „תבל פרועה
וסונטת”, על אף „רשעת־שטנים הולכת ושועטת”
השיר „תבל פרועה”, עמ' ס'), על אף „במות־ארץ
אדם” („אגרת תשעים ושלוש הנערות”, עמודים ס"ז—ס"ח).

על אף „חרון ונוה”, על אף „תבל פרועה
וסונטת”, על אף „רשעת־שטנים הולכת ושועטת”
השיר „תבל פרועה”, עמ' ס'), על אף „במות־ארץ
אדם” („אגרת תשעים ושלוש הנערות”, עמודים ס"ז—ס"ח).
על אף „חרון ונוה”, על אף „תבל פרועה
וסונטת”, על אף „רשעת־שטנים הולכת ושועטת”
השיר „תבל פרועה”, עמ' ס'), על אף „במות־ארץ
אדם” („אגרת תשעים ושלוש הנערות”, עמודים ס"ז—ס"ח).

על אף „חרון ונוה”, על אף „תבל פרועה
וסונטת”, על אף „רשעת־שטנים הולכת ושועטת”
השיר „תבל פרועה”, עמ' ס'), על אף „במות־ארץ
אדם” („אגרת תשעים ושלוש הנערות”, עמודים ס"ז—ס"ח).

ונתיב-ירעה, פולו פליעה, יגל לך האל.
(ר' איצלה בעיירה, רט"ז-רכ"א).

כזה היה הרקע. אף פשוטי-עם שבעיירה, — לייזר ינטה'ס, לייזקה גוי, — נחרתו לעד בעומק לבו המאמין של בעל הנפש העגומה, העמוסה עול-שיר ונצרפת בכור יגוני-הכרך. כשתבקש את השמחה האמתית, — סח לו לעלם, לפני צאתו למרחקי-עולם, הירש ינטה'ס הגבאי, — על כרחך תחזור אלינו מפרפי הים — זכור את דברי. והדברים נתקעו בזכרון ולא נימחו. לא חזר מפרפי-הים בן-הרב, אותו "עלם רך עמוס עול-שיר", ולימים בא לארצות-הברית גם האב הנערץ, אך נאמנו דבריו של אותו הירש ינטה'ס. כשהיה הלב מבקש את "השמחה האמתית" — היה חוזר תמיד אל נוף-העלומים, כשם שהיה פונה תמיד אל נוף עלומיה של האומה כולה, אל אדמת-התנ"ך. אף בחיי אמריקה גופה קסמה — וקוסמת לו ללב זה — ה ת נ " כ י ו ת : התנ"כיות הפוריטאנית של מיסיס וואודס (ראה הפואימה בשם זה באוסף הראשון), ואף זו של המורמונים ("מורמון מספר" — ב"אדרת-השנים", עמ' קכ"ד), שיש בה משהו המזכיר את חזון-ציון, חזון ארץ נגאלת...

המורמון הצעיר גמר את סיפורו, קהל שומעיו נפזר, שביליהגן שקטו, מצבות-האבן דובכו בשפת-הלב. עולם רב-בבואות ריחף בדמיוני: מחנות גולים, פליטי-פרעות, צופי-עתיד, משפן וביית-מקדש וארץ נגאלה.

*

הזמירות החדשות לא עצרו כוח לעמוד בפני ניגוני הנפש הישראלית. ולהבות-הכרך, אשי-היגון-והיצר, לא יכלו למאורות העבר — עברו של יחיד מישראל ועברה של אומה. המה הלב לעיירה הישנה, שבסופה נשרפה על ידי עמלק ימ"ש (ראה השיר "ששה מאלף", עמ' ע'), אף השתוקק תמיד למולדת המתחדשת, נכסף להיאחז בה אחיזה-של-משם. בארץ-ישראל התהלך בבלי קסום-לב ולא זכה לשבת בה, ותהי לו תמיד ארץ-ישראל של-מטה-יושל מעלה פאחת: הארץ אשר — "בכתר של טוהר / את לב-העולם היא שומרת" ("על חוף מיאמי", עמ' ס"ו).

אף-על-פי-כן זכה להודפכות ולסינתיוזה נפשית. שני

ב ל ב ו ש ה נ צ ח ! אָמְנָם, "עולם-אור לא-נשלם בוכה דומם", אך —

מן המרומים נשקפת מזוהירה
דמותם גלואטה לי הנחומם. (עמ' כ"ג).
שוכ מתגלה בית-האבות (עמ' כ"א), והנה —
"עולם פולו נחבא. נצב רק דבר שדי.
הס. פה ערוך הפל לקראת רז-הגאולה.
(עמ' כ"א).

והאב עצמו? הוא עבר את הסף בין עולם לעולם ומיד להסתלקו נולד הנכד.

ראשית ואחרית באוני יחד.
הולדת בן ומות האב.

שלב אני בסולם צל וזוהר
של האתמול והמחר.

כאן, בהכרה זו, מתגלה בבהירות ההשלמה בין ההפכים: "שלב אני בסולם צל וזוהר". שלב בסולם. הוא אשר אמרתי: השלימה הנפש העגומה עם הלב המאמין. וכשמתגלה האב שוכן-הנצחים — כיצד הוא מתגלה? בשדה-אביב פורת לאיטו יצעה.

ודמות האהובה משתלב בדמות המולדת המתחדשת. המולדת — "בכתר של טוהר את לב העולם היא שומרת", והרעיה — "שומרת עם בוא ערב מלכות-שיר". שיר זה הוא אחד הענוגים ביותר במחזור ה"שירים לרחלה".

ראיתך יושבת תוך שדמה בודדת
עם שקיעת-יום בארץ המזרח.
על ידך עמדה שיה רפה אובדת
ובאויר דמי צפיה ועצב רך.

פנסיכת-קדומים נגלית לי, עוטת-זוהר,
השומרת עם בוא ערב מלכות-שיר:
שיחירי, קני דשא, כל ילדי הטוהר,
הצומחים ורוחשים בגבול-הניר.
ומתוך שיר אחר באותו מחזור:
לקצב ישותך ייעור שיר-וכרוני
ונוף ארצי ייגל...

האהבה החדשה, הצרופה, שזכה לה הלב, מגלה פאחת את נוף הארץ הנכספת. "נוף ארצי ייגל בשלל-גוונים וחיי", ובשיר האחרון של מחזור ה"שירים לרחלה" אני קורא:
גדם שיר-הקרב וגבר שיר-הפארת.

גדם שיר הקרב, שיר ההתלבטות, שיר ההיקלעות "בין אור ומחשפים".

אדם ("אגרת תשעים ושלוש הגערות", עמודים ס"ז-ס"ח)
על אף הפל נתפייס הלב, נכנע והועלה, כי נתמנו ההפכים
כי הפל אך "שלב בסולם צל וזוהר", סולמ-אלהים
עם שקיעת-יום יש תרחף כולי דמות-און מייס
קודר-הזוהרה, בה צל האופק וזלחת
(על סף-המזרח ראייתם, עמ' ס"ז).
זווגו הצל והזוהר, הקדרות והזוהרה, אין
היקלעות "בין אור ומחשפים", כי הלב המאמין
את שניהם, את האור ואת החושך, כדמות-און מייס
והנפש העגומה, אף שעגומה לא חדלה, — ואיככה תח
ב"תבל פרועה" כזאת? — הנפש העגומה נענות
המאמין, הקודר-הזוהר...

ספר הדקדוק להר-זהב

דקדוק הלשון העברית מימות ילדותה עד הומון שפסקה מלח
בפיה של האומה, בהסקת מסקנות ללשון שבימינו. כרך שני
תורת המלה. חלק שלישי. הוצאת מחברות לספרות בהשגחת
משרד החינוך והתרבות. תל-אביב, ה'תשס"ו. — הפרד
והאחרון של הספר החשוב ביותר שנתפרסם בזמן האחרון
דקדוק הלשון העברית.

שבילי החינוך

יצאה החוברת הראשונה של "שבילי החינוך" לשנת תשס"ו
החוברת מוקדשת לזכרון של ד"ר מנחם ע. אדלשטיין ע"ה, ושני
מחברי המונות מתארים את דמותו ואת פעולותיו, הלא הם: מנחם
הלוי, ד"ר מנחם ג. גלן ובן-ציון טאבאק. שער המאמרים
העקדה במסורת היהודית והנוצרית, מאת הד"ר ירח באומגארטן
אחד מגדולי המורים בפילוסופיה; הוראת לשונות זרות
החקירות החדשות, מאת הד"ר זאב חומסקי; גישת חדשה לל
הלשון, מאת שלמה בראון; מפקד ילדי ישראל על פי דרך
ךאת ד"ר י. א. לויטץ; הירש אברמוביץ תיאר בזכרונותיו את דמות
של אחת מגדולי הפלשנים שלנו, יהושע שטיינברג; אחד מתלמידי
של ש. בן-ציון, אוריה פלדמן, עורך "הטבע והארץ" מתל-אביב, מספר
זכרונות על רבו, וא. גולומב מספר על המפקד על ובתלמידי
יסודיים ברוסיה ח. פיאלקוב, על החינוך במפקדו כותב
הותיקים משם, יוסף ויניצקי, ועל מהלך רוחם של הצעירים
בארץ-ישראל כתב אליעזר שמאלי (נעתק מתוך "דבר"); נתפרסם
בחוברת שני קטעים מעניינים על "החינוך בני-זיווק לסוג המס
שנה, האחד מכתבי המטיף הלאומי צ. ה. מאסליאנסקי ויל והשני
סאטירה על המלמדים בדרך משנה וגמרא מאת גרשון רוטנברג
ז"ל. בסוף החוברת בא דיווח-שבון על כנסת המחנכים שנת
בתי הכנסת המאוחדים באמריקה, לתובה בידי חיים לרמן
חוברת זו נערכה על ידי המערכת החדשה, שחבריה חמו
ש. מ. בלומפלד, שמואל ברנולץ, ד"ר זאב חומסקי, ו
אברהם יצחק כ"ץ וד"ר בנימין שבת, צבי שארשטיין ורחל
הראשי.